

Undervisningsforløb:

Lokalhistoriske kildepakker – Vesterbro (Skoleliv og krig)

Lærervejledning – erindringer

Om materialet

Disse erindringsuddrag omhandler et eller flere af temaerne *Skoleliv* og *Krig*. Erindringerne stammer fra arkivets samling af pensionisterindringer fra 1969 og 1995 og er skrevet af Marie Jensen, Ingeborg Bak, Edit Hansen, Nils Dalvang Valborg Jønsson og Åge Larsen. Uddragene giver et indblik i børns skolegang og

arbejdsliv i begyndelsen af 1900-tallet samt deres oplevelser af besættelsen, da de er blevet voksne. Nedenfor kan man finde elevopgaver og undervisningsforslag til hvert erindringsudrag.

Fakta

Målgruppe: Grundskolen

Klassetrin: 3.- 10.

Kompetenceområde: Kildearbejde

Fag: Historie

Omfang: Varierende

Temaerne er valgt med henblik på, at eleverne skal kunne leve sig ind i erindringen og identificere sig med den personlige fortælling. Derigennem kan eleven få en fornemmelse af, hvordan samfundet og børns vilkår har ændret sig hen over tid, og den betydning det har haft på deres liv og hverdag i dag. Materialets omfang er meget fleksibelt og undervisningsforslagene lægger op til, at læreren kan arbejde med kildeuddragene i et enkelt modul eller som en del af et længere forløb. Som lærer kan man vælge, at klassen arbejder med det samme uddrag under samme tema, eller man kan fordele de forskellige temaer og uddrag mellem eleverne, så de arbejder med hver deres historiske vinkel.

Erindringerne kan tilgås i deres oprindelige form, men da disse kan være meget teksttunge, er de derfor bearbejdet og inddelt i tematiske uddrag til brug for eleverne. På den måde fremstår de mere overskuelige og tilgængelige. Hvis erindringen oprindeligt er håndskrevet, står dette uddrag sammen med det transskriberede. Læreren kan her vælge, hvorvidt eleverne skal prøve kræfter med den håndskrevne del. Hvis erindringen oprindeligt er maskinskrevet, er det denne udgave der er benyttet. I uddragene kan man finde henvisning til sidetal på de originale erindringer i transskriberet eller maskinskreven form. Uddragene findes i mappen, "Materiale".

Materialets opbygning

Undervisningsmaterialet er bygget op omkring fem punkter, der er uddybet nedenfor. Under pkt. 3 – *kildearbejde* er der konkrete elevopgaver. De øvrige punkter er tænkt som didaktiseringsforslag. Læreren kan frit vælge i hvor høj grad der skal arbejdes med de forskellige punkter. Man kan fx vælge kun at arbejde med erindringsuddraget og de tilhørende spørgsmål, eller man kan vælge at arbejde med det første punkt og så lade eleverne efterfølgende selv researche sig frem til svarene på de spørgsmål, som de stiller til fotografiet.

1. Nysgerrighed og undren

Ved hjælp af udvalgte fotos er det hensigten at vække elevernes nysgerrighed og undren. De bliver præsenteret for et udvalg af fotos til et af temaerne. Fx følgende:

- Arbejde:
  - [Mælkekusk med mælkedrenge - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
  - [Mælkevogn - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
  - [Børsgade 48 - 50 - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
  - [Mælkevogn - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
  - [Søgning på "arbejdere" - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
  - [Østre Gasværk - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
  - [Københavns Frihavn - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
  - [Glud & Marstrand - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
  - [Vesterbrogade 149, Bing & Grøndahl - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
  - [Knabrostræde 3 - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
- Skoleliv:
  - [Skolebillede - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
  - [4. klasse - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
  - [Sundholm Skole - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
  - [Sundholm Skole - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
  - [Efterslægtens Skole - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
  - [Hans Tavsensgades skole - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
  - [Ny Carlsbergvejens Skole - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
  - [Ny Carlsbergvejens Skole - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
  - [Skolestue, Vester Voldgades Skole - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
  - [Nørre Farimagsgade 51, Vajsenhusets skole - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
  - [Klasse fra Det Kongelige Opfostringshus - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
- Krig:
  - [Kassebil trukket af hest - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
  - [Tysk flag på d'Angleterre - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
  - [Beskyttelse af skole - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
  - [Sandsække i Stormgade - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
  - [Turistbil trukket af hest - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
  - [Rådhuspladsen - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
  - [Børsgade - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)
  - [Bombardementet af Den Franske Skole - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)

- [Bombardementet af Den Franske Skole. Redningsarbejdet ved skolen - kbhbilleder.dk](http://kbhbilleder.dk)

Eleverne udvælger et foto og skriver så mange undrespørgsmål til det, som muligt. Ovenstående links er blot forslag til fotos. Disse fotos stammer ikke nødvendigvis fra den pågældende bydel, som kildepakken omhandler, men giver mere et indblik i arbejds-, krigs- og skolelivet i København. Læreren kan selvfølgelig udvælge andre og mere lokale fotos, hvis det ønskes. Eleverne præsenterer deres spørgsmål i klassen. Spørgsmålene bruges igen under punkt 3 – kildearbejde.

Elever på 3.-4. klassetrin kan farvelægge de gamle fotos så realistisk som muligt. Øvelsen kan indledes med en dialog om verden var sort/hvid i gamle dage? Kan vi være sikre på, at fx himmel og træer havde samme farve som i dag? Afslutningsvis præsenterer eleverne deres farvelagte fotos, og læreren faciliterer en klassesamtale, der fokuserer på, at eleverne via deres farvelægningen har fortolket kilden og dermed skabt en ny kilde. Alternativt kan eleverne også "modernisere" et sort/hvidt foto. Her skal de tegne de kendetegn, der mangler for at gøre det nutidigt. På den måde bliver deres refleksioner over fortid og nutid meget tydelig.

2. Aktivering af forforståelse

Inden uddraget læses, kan klassen have en dialog om, hvordan eleverne tror det var at gå i skole eller på arbejde i gamle dage. Læreren læser uddraget fra erindringen højt for eleverne. Indskoling- og mellemtrinselever kan tegne under oplæsningen. Deres tegninger kan efterfølgende danne grundlag for en dialog om deres forskellige tegninger og dermed tolkninger af uddraget. I forlængelse heraf kan man tale med eleverne om, at de gennem deres tegninger har skabt nye kilder.

3. Kildearbejde (oplysninger og spørgsmål)

Eleverne kan med fordel læse uddraget igen, inden de noterer erindringens oplysninger. Dette kan gøres ud fra følgende punkter, og inden de arbejder med spørgsmålene. Elever på 3.-4. klassetrin kan også udfylde disse oplysninger. Enten individuelt eller fælles i klassen:

- Kilde: Hvilken type kilde er det?
- Navn/årstal: Hvem har skabt kilden og hvornår? Hvad ved vi om kildens afsender?
- Hvilken hændelse/begivenhed handler uddraget om?
- Hvornår tror du hændelsen er sket?
- Er der ord, du ikke kender?

Derefter kan klassen have en dialog, med udgangspunkt i de oplysninger de har skrevet i skemaet. Eleverne besvarer spørgsmålene, hvorefter de kan vende tilbage til de spørgsmål de stillede til fotografiet og undersøge, om arbejde med kilde-spørgsmålene har hjulpet dem til at besvare spørgsmålene. I stedet for, at eleverne stiller 3-5 spørgsmål, kan de også stille et spørgsmål til erindringen, som undrer dem. Fx "Hvorfor er drenge og piger opdelt i skolen?" Mht. kilde-spørgsmålene kan læreren differentiere dem alt efter klassetrin. Mellemtrinselever kan arbejde med spørgsmål, der omhandler tekstforståelse og

udskolingselever kan arbejde med spørgsmål af mere problematiserende og diskuterende art.

4. Konstruktion

På baggrund af arbejdet med erindringsuddraget udarbejder eleverne en oversigt over, hvordan hverdagen ser ud for dem. Hvor meget tid bruger de hver især på skole, fritid, arbejde og lignende. Derefter udarbejder de en oversigt, hvordan de tror en mælkedrengs dag kunne have set ud. Hvor meget tid har han brugt på skole, arbejde, fritid og lignende. Alternativt kan de også udarbejde en oversigt over, hvordan de tror Arrild, Erik og Hennings hverdag har set ud.

På baggrund af deres tidsoversigter kan de også producere deres egne erindringer, hvor de beskriver deres skolegang og evt. fritidsarbejde. Alternativt kan de skrive en samlet tekst om, hvad de nu ved om *skoleliv*, *arbejde* eller *krig* i gamle dage. Et andet produkt kan være, at de skal skrive et afsnit/kapitel til en historiebog for børn i 1.-3. klasse med fokus på det tema, de har arbejdet med. Her skal de bearbejde de oplysninger de er kommet frem til i deres kildearbejde og fokusere på, hvordan de formidler deres historiske viden.

I forhold til udskolingsklasser kan læreren vælge, hvor meget konstruktionsdelen skal være rettet mod afgangseksamen. De spørgsmål som de stiller til fotoet i starten, kan de arbejde videre med og udvikle til problemstillinger. Eller de kan udarbejde problemstillinger på baggrund af erindringsuddrag og fotos.

Derudover kan eleverne undersøge kvarteret, der omtales i erindringen vha. fotos på www.kbh billeder.dk.

5. Præsentation/fremlæggelse

Afslutningsvis kan eleverne fremlægge deres arbejde og produkter. Det kan være deres tidsoversigter, eller erindringer om deres egen skolegang. Begge dele kan være ledsaget af billedmateriale, der understøtter deres arbejde. Hvis de har skrevet deres egen erindring, kan man også have en afsluttende dialog om at være historieskabende. Her kan man tale med eleverne om, hvad de tror deres erindringer kan fortælle om 100 år og hvad de ikke kan fortælle. På den måde kan deres egne erindringer være med til at tydeliggøre for dem, at kilders brugbarhed afgøres af, hvad man skal bruge dem til, og hvordan man spørger.

Marie Jensen - erindring 1475, 1969

Krig - kildearbejde

Efter I har udfyldt kildeoplysningerne, arbejder I med disse spørgsmål:

1. Hvad handler uddraget om? Genfortæl det med dine egne ord.
2. Find og print kortet over kvarteret omkring Enghavevej og Alsgade, hvor Marie beskriver hændelsen: [Kort over København og Frederiksberg - del 3 - kbh billeder.dk](#). Marker på kortet hvor hændelsen skete og skriv hvad der skete de forskellige steder.
3. Hvad synes du uddraget fortæller om besættelsestiden i København? Find eksempler i kilden. Synes du man kan bruge erindringen til at sige noget generelt om besættelsen? Hvorfor/hvorfor ikke?
4. Hvad betyder "herrefolket" og hvordan beskriver Marie dem? Hvad tror du, hun synes om dem?
5. Vælg 3-5 ord som du ikke kender fra skemaet. Omformuler den til spørgsmål. Fx "Hvad betyder..." eller "Hvorfor har Marie...". Research på de ord, I ikke kender og frem til svaret.
6. Hvornår er kilden skrevet og hvornår foregår de hændelser, Marie skriver om? Er hun tæt på eller langt fra i tid i forhold til de begivenheder, hun beskriver? Hvad synes du det betyder for kildens brugbarhed?

Edit Hansen – erindring 168, 1995

Skoleliv – kildearbejde

Efter I har udfyldt kildeoplysningerne, arbejder I med disse spørgsmål:

1. Hvad handler uddraget om? Genfortæl det kort med dine egen ord.
2. Hvad synes du Edit har valgt at fokusere på i sin erindring om skoletiden?
3. Hvilket indtryk får du af lærerne i Edits erindring? Find eksempler.
4. Hvad synes du erindringen kan fortælle om at gå i skole i starten af 1900-tallet? Hvad kan den fortælle om at være barn i den periode? Find eksempler fra erindringen.
5. Hvordan har skolegangen forandret sig? Kan man bruge Edits erindring til at sige noget generelt om udviklingen fra dengang og til nu?
6. Hvornår er kilden skrevet og hvornår foregår de hændelser, Edit skriver om? Er hun tæt på eller langt fra i tid i forhold til de begivenheder, hun beskriver? Hvad synes du det betyder for kildens brugbarhed?
7. Vælg 3-5 ord som du ikke kender fra skemaet. Omformuler dem til spørgsmål. Fx "Hvad betyder..." eller "Hvorfor skal Edit...". Research på de ord, I ikke kender og frem til svaret.

Ingeborg Bak - erindring nr. 662, 1995

Skoleliv - kildearbejde

Efter I har udfyldt kildeoplysningerne, arbejder I med disse spørgsmål:

1. Hvad handler uddraget om? Genfortæl det med dine egne ord.
2. Hvad synes du, Ingeborg har valgt at fortælle om i sin erindring om skoletiden?
3. Hvilket indtryk får du af lærerne i Ingeborgs erindring? Find eksempler i erindringen.
4. Hvad synes du erindringen kan fortælle om at gå i skole i starten af 1900-tallet? Hvad kan den fortælle om at være barn i den periode? Find eksempler fra erindringen.
5. Hvorfor tror du, skolen var opdelt i pige- og drengeafdelinger? Hvordan bliver drenge og piger ellers behandlet forskelligt ifølge erindringen? Hvorfor tror du, det var sådan?
6. Hvordan har skolegangen forandret sig? Kan man bruge Ingeborgs erindring til at sige noget generelt om udviklingen fra dengang og til nu?
7. Vælg 3-5 ord som du ikke kender fra skemaet. Omformuler dem til spørgsmål. Fx "Hvad betyder..." eller "Hvorfor skal Ingeborg...". Research på de ord, I ikke kender og frem til svaret.
8. Hvornår er kilden skrevet og hvornår foregår de hændelser, Ingeborg skriver om? Er hun tæt på eller langt fra i tid i forhold til de begivenheder, hun beskriver? Hvad synes du det betyder for kildens brugbarhed?

Niels Dalvang – erindring nr. 699, 1969

Krig – kildearbejde

Efter du har udfyldt kildeoplysningerne, arbejder du med disse spørgsmål:

1. Hvad handler uddraget om? Genfortæl det med dine egne ord.
2. Hvad synes du uddraget fortæller om besættelsestiden i København? Hvilket indtryk får du af livet i byen? Find eksempler i kilden. Synes du man kan bruge erindringen til at sige noget generelt om besættelsen? Hvorfor/hvorfor ikke?
3. Niels nævner flere gange Hippoerne. Hvad tror du "Hippoer" er, og hvorfor kalder Niels dem landsforrædere?
4. Vælg 3-5 ord som du ikke kender fra kildeoplysningerne. Omformuler dem til spørgsmål. Fx "Hvad betyder..." eller "Hvorfor har Niels...". Research på de ord, I ikke kender og frem til svaret.
5. Hvornår er kilden skrevet og hvornår foregår de hændelser, Niels skriver om? Er han tæt på eller langt fra i tid i forhold til de begivenheder, han beskriver? Hvad synes du det betyder for kildens brugbarhed?

Valborg Jønsson – erindring nr. 139, 1969

Arbejde – kildearbejde

Efter du har udfyldt kildeoplysningerne, arbejder du med disse spørgsmål:

1. Valborg skriver, at hun fik sit første arbejde som 8-årig. Hvilket indtryk får du af den type arbejde, hun får?
2. Hvorfor tror du, at de fleste af Valborgs klassekammerater på 8 år har et arbejde ved siden af skolen?
3. Hvorfor skal Valborg aflevere sin løn til sin mor?
4. Hvad synes du Valborgs erindring kan fortælle om fritidsarbejde i begyndelsen af 1900-tallet? Hvad kan erindringen fortælle om tiden i det hele taget?
5. Har du fritidsjob eller kender du nogen der har? Hvorfor har man et fritidsjob i dag? Hvad gør man med de penge i dag, som man tjener på sit fritidsjob. Er der forskel på dengang og i dag og hvorfor tror du der er forskel?
6. Find dine kildeoplysninger fra tidligere. Hvornår er kilden skrevet og hvornår foregår de hændelser, Valborg skriver om? Er hun tæt på eller langt fra i tid i forhold til de begivenheder, hun beskriver? Hvad synes du det betyder for kildens brugbarhed?

Åge Larsen – erindring nr. 1238, 1969

Arbejde – kildearbejde

Efter du har udfyldt kildeoplysningerne, arbejder du med disse spørgsmål:

1. Åge skriver, at han får sit første arbejde som 10-årig. Hvilket indtryk får du af den type arbejde, han får?
2. Åge skriver, at vesterbrodrengene gerne ville arbejde, men at det også var nødvendigt. Hvorfor var det nødvendigt, og hvad fortæller det om tiden i begyndelsen af 1900-tallet?
3. Efter sin konfirmation kommer Åge i lære som tømrer. Hvad synes du Åges erindring fortæller om hans tid som tømrerlærling? Find eksempler i teksten, der underbygger dine argumenter.
4. Har du fritidsjob eller kender du nogen der har? Hvorfor har man et fritidsjob i dag? Hvad gør man med de penge i dag, som man tjener på sit fritidsjob. Er der forskel på dengang og i dag og hvorfor tror du der er forskel?
5. Find dine kildeoplysninger fra tidligere. Hvornår er kilden skrevet og hvornår foregår de hændelser, Åge skriver om? Er han tæt på eller langt fra i tid i forhold til de begivenheder, han beskriver? Hvad synes du det betyder for kildens brugbarhed?